

**Kuulemis- ja taustamateriaalimuistio:
Koronakriisin vaikutukset liikuntaan Helsingissä**

Helsinki

Koronakriisin vaikutukset liikuntaan Helsingissä

Tässä muistiossa esitellään aluksi aiemmin liikunnassa toteutettuja selvityksiä koronapandemian vaikutuksista liikkumiseen sekä seuratoimintaan. Sen jälkeen käydään lyhyesti läpi avustusvalmisteluun liittyneen kuulemisprosessin toteutusta. Loppuun on koottu kuulemisten sekä aineistojen pohjalta esille nousseita toimenpidevaihtoehtoja liikunnan ja seuratoiminnan tukemiseksi.

Kuulemistilaisuuksista sekä taustamateriaaleista saatu informaatio olivat linjassa keskenään. Koronapandemia on polarisoinut liikkumista eri väestöryhmissä ja kriisi on vaikuttanut merkittäväällä tavalla liikuntaseurojen ja yhdistysten aktiiviharrastajien määrään. Seuratoiminta on toiminut Helsingissä jo pitkään vajaalla teholla rajoitusten takia, ja seurojen sekä moninaisen laji- ja toimintakirjon tulevaisuudesta oltiin huolissaan. Harrastajien vähenemisen lisäksi esiin nousi huoli seuratoimijoiden, ohjaajien ja valmentajien jaksamisesta sekä riittävydestä pitkään kestäneen kriisin seurauksena.

Toimijoiden vaihtelevien resurssien myötä seuratoiminta on polarisoitunut entistä enemmän pandemian aikana. Kuulemisten perusteella tulevaisuuden avustustarpeet vaihtelevatkin aina kustannustukimaisesta avustuksesta toiminnan uudelleen käynnistämisen tukemiseen. Seuratoiminnan elvyttäminen eri keinoin ja harrastajien palauttaminen takaisin toimintaan nousivat kuitenkin esille yhteisenä tekijänä kaikissa kuulemistilaisuuksissa.

Tiivistelmä taustamateriaalista

Koronapandemian vaikutuksia liikunnan kentälle on tutkittu ja selvitetty kriisin aikana sekä valtakunnallisesti, alueellisesti että paikallisesti. Tässä tilanteessa relevanteimmat selvitykset ovat Olympiakomitean toukokuussa 2021 toteuttama selvitys koronapandemian vaikutuksista seurojen toimintaan ja talouteen sekä Helsingin kaupungin liikuntapalveluiden kysely avustusta saaneille liikuntaseuroille maaliskuussa 2021. Näiden lisäksi taustamateriaalina on hyödynnetty Valtion liikuntaneuvoston vuonna 2020 toteuttamaa selvitystä koronapandemian akuuteista vaikutuksista liikuntaan ja eri väestöryhmien liikkumiseen.

Edellä mainittujen lisäksi selvityksiä ja kyselyitä ovat tehneet eri lajiliitot, liikunnan aluejärjestöt sekä muut liikunnan toimijat. Näiden pohjalta on edelleen toteutettu esimerkiksi lausuntoja sekä ratkaisuehdotuksia. Muiden toimijoiden selvityksiä ei ole tässä koonnissa sen tarkemmin avattu, mutta ne ovat olleet esillä ja taustamateriaalina esimerkiksi toimijoiden kuulemisissa. Huomioitavaa kaikissa selvityksissä on se, että niissä on tutkittu korostuneesti koronan vaikutuksia liikuntaseuratoimintaan.

Selvitysten hyödyntämisen haasteena on koronatilanteen jatkuva muutos. Liikunta- ja seuratoiminta elää kausivaihteluiden mukaan, ja esimerkiksi nopea koronatilanteen heikkeneminen kauden vaihtuessa voi tuoda sellaisia vaikutuksia, jotka eivät tuoreissakaan selvityksissä näy. On siis huomioitava, että koronan todelliset vaikutukset koko laajuudessaan nähdään vasta kriisin jälkeen.

Koronapandemian vaikutukset liikuntatoimintaan ja osallistujamääriin

Valtion liikuntaneuvoston toteuttaman tutkimuksen (2020) mukaan koronakriisi polarisoi jo pandemian alkuvaiheessa väestöryhmien liikkumista ja liikkumismahdollisuuksia. Elinpiirin pienenemisen sekä erilaisten rajoitustoimien myötä esimerkiksi nuoret ovat jakaantuneet aiempaa voimakkaammin vähän ja paljon liikkuviin. Tutkimuksen mukaan korona on vähentänyt lasten ja nuorten liikkumista merkittävästi.

Sekä Olympiakomitean (2021) että liikuntapalveluiden (2021) tuoreemmat selvitykset osoittavat, että huoli harrastajamäärien pienenemisestä pitää paikkansa. Valtakunnallisesti toteutetun seuratutkimuksen mukaan seurojen jäsenmäärän pudotus on ollut vuodesta 2019 vuoteen 2021 noin 15%. Suurin prosentuaalinen muutos keskiarvoissa on tapahtunut pienissä alle 50 jäsenen seuroissa. Yli 80% helsinkiläisistä liikuntaseuroista kertoi kyselyssä, että toimintaan osallistuvien jäsenien ja harrastajien määrä on vähentynyt pandemian aikana (Helsingin kaupunki 2021).

Olympiakomitean seurakyselystä (2021) selviää, että 25% seuroista kokee, että koronapandemia on aiheuttanut seuralla ”erittäin paljon” tai ”paljon” ongelmia. Näitä taloudellisia ja toiminnallisia ongelmia on tilastollisesti lisännyt, mikäli:

- seura toimii kunnassa/kaupungissa, jossa on yli 50 000 asukasta
- toiminnan päätarkoitus on kilpaurheilu
- seurassa on päätoimisia työntekijöitä
- toimintaa järjestetään kokonaan tai osittain seuran pitkäaikaisesti vuokraamissa tai omistamissa liikuntatiloissa
- toiminnassa on mukana yli 500 jäsentä
- seuran vuositulot ovat yli 500 000€
- seuralla on velkaa / oma pääoma miinuksella

Helsingin kaupungin liikuntapalveluiden kyselytutkimuksen (2021) mukaan 74% vastanneista seuroista koki, että koronapandemia on heikentänyt seuran toimintaa. Joka viides kyselyyn vastannut seura kertoi, että toimintaa ei tällä hetkellä ole. Vastauksien joukossa on myös muutamia yksittäisiä seuroja, jotka kokevat, ettei koronapandemia ole vaikuttanut heidän toimintaansa millään tavalla.

Seurojen taloudellista tilannetta tarkastellessa voidaan huomata, että toiminnan kulurakenne on muuttunut aiempaan verrattuna. Olympiakomitean selvityksen (2021) mukaan ry-seurojen vuositulot ovat keskimäärin pienentyneet noin 18%. Pääosa seuroista on kuitenkin tämän tarkastelun mukaan selviytynyt tilanteesta kohtalaisesti, sillä samaan aikaan menot ovat pienentyneet, seura on tehnyt sopeuttamistoimia, seuralla on ollut riittävä talouspuskuri ja/tai seura on saanut tukea tilanteesta selviytyäkseen. Liikuntapalveluiden oman kyselytutkimuksen (2021) tulokset ovat hieman edellistä huolestuttavampia. Yli 80% vastanneista kertoo, että koronatilanne on heikentänyt seuran taloutta. Lähes puolella vastanneista on samaan aikaan suuri huoli tulevaisuuden taloustilanteesta.

Taustamateriaalien perusteella voidaan todeta seuraavia johtopäätöksiä koronapandemian vaikutuksista liikuntaan ja seurojen toimintaan:

1. Harrastusmahdollisuuksien heikentyessä merkittävä joukko lapsia ja nuoria on lopettanut tai harrastaminen on jäänyt tauolle.
2. Harrastusmahdollisuuksien heikentyessä liikuntaseuroissa harrastamisen aloittavien lasten ja nuorten määrä on selvästi pienentynyt.
3. Etäkoulun, rajoitusten ja elinpiirin kapenemisen myötä arkiliikunnan määrä on vähentynyt eri väestöryhmissä.
4. Korona on aiheuttanut liikkumisen sekä seuratoiminnan polarisoitumista.
5. Rajoitukset ovat vaikuttaneet eniten joukkue- ja sisäliikuntalajeihin. Käytännössä pandemia on kuitenkin vaikuttanut välillisesti lähes kaikkien seurojen toimintaan.
6. Korona on vaikuttanut perheiden taloudelliseen tilanteeseen (harrastamisen hinta vs. taloudelliset mahdollisuudet).
7. Seurojen kehittämisen ja kehittymisen edellytykset ovat heikentyneet.

Helsingiläisten seurojen tilanne vaikuttaa kyselytutkimuksia vertailemalla hieman valtakunnallista keskiarvoa heikommalla niin talouden kuin toiminnankin osalta, mutta absoluuttista vertailua ei voida tehdä tutkimusten eroavaisuuksien takia. Toisaalta rajoitustoimenpiteet ovat Helsingissä olleet keskivertoa pidempikestoisia muuhun maahan verrattuna, joten tämä luonnollisesti heijastuu myös liikunta- ja seuratoimintaan.

Arviot tulevaisuudesta

Olympiakomitean tutkimuksessa (2021) pyydettiin seuroja arvioimaan tulevaisuuden (syksy 2021) suurimpia haasteita seuratoiminnan näkökulmasta, mikäli kaikki rajoitustoimet olisivat loppuneet ennen uuden toimintakauden

alkua. Alla listattuna niistä viisi eniten ”erittäin paljon haasteita”, ”paljon haasteita” ja ”jonkun verran haasteita” – mainintaa saanutta.

1. Uusien harrastajien saaminen seuran toimintaan (85% vastanneista)
2. Koronan ajanjakso jättää yleistä epävarmuutta, joka vaikuttaa seuran toimintaan (84% vastanneista)
3. Seuran tulojen hankinta kokonaisuutena (83% vastanneista)
4. Vapaaehtoisten valmentajien, ohjaajien, talkoolaisten innostus seuran toimintaan (80% vastanneista)
5. Säännöllisesti harrastaneiden osallistujien palaaminen toimintaan (78% vastanneista)

Kaupungin omassa kyselytutkimuksessa (2021) noin puolet vastaajista arvioi, että toiminta ei tule pandemian jälkeen palaamaan ennalleen ainakaan täysin. Sen lisäksi joka kolmas vastaaja uskoi, että seuran täytyy omaksua uusia toimintamuotoja tulevaisuudessa. Harrastajamäärän osalta puolet seuroista arvioi, että määrät tulevat palaamaan entiselleen, ja noin 20% uskoo oman liikunta- ja seuratoiminnan houkuttelevan tulevaisuudessa jopa enemmän harrastajia kuin ennen kriisiä.

Talouden osalta helsinkiläisistä seuroista vajaa puolet arvioi liikuntapalveluiden kyselyssä (2021), että taloudellinen tuki on välttämätöntä toiminnan jatkumiseksi. Noin 49% seuroista arvioi, että heillä on jonkin verran tarvetta tuelle. Vastaukset ovat melko hyvin linjassa valtakunnallisten ja alueellisten selvitysten kanssa.

Tulevaisuuden harrastamisen sekä aiemman nykytilan selvityksen valossa on kuitenkin huolestuttavaa, että lähes joka kolmas helsinkiläinen seura arvioi kyselyssä, että harrastusmaksuja joudutaan tulevaisuudessa nostamaan. Tarkempaa taustatietoa tai vertailtavaa valtakunnallista tietoa tähän teemaan liittyen ei ole saatavilla. Olympiakomitean kyselystä (2021) kuitenkin selviää, että osa seuroista pelkää esimerkiksi kuntien taloudellisen tilanteen vaikuttavan seuran talouteen tulevaisuudessa. Tämä voi realisoitua esimerkiksi silloin, jos olosuhteiden hallinnoiminen ja ylläpito siirtyvät voimakkaammin seurojen vastuulle.

Kriittisiä kysymyksiä tulevaisuudesta taustamateriaaliin ja kuulemisiin liittyen:

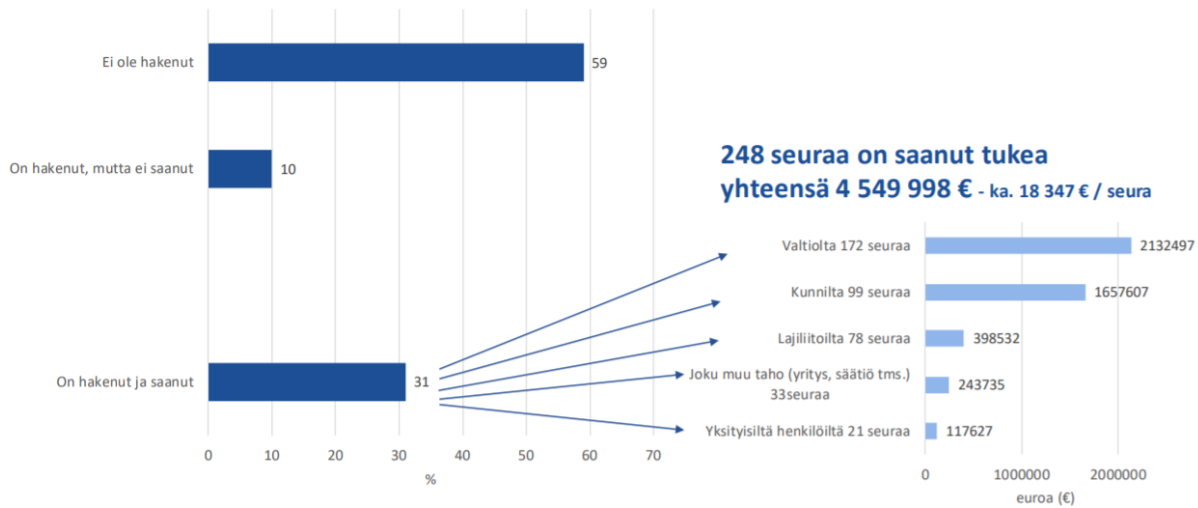
1. Millä tavoin seuratoiminta saadaan elpymään?
2. Miten harrastamisen hinta voidaan pitää kohtuullisella tasolla?

3. Millaiset toimintamuodot houkuttelevat vanhat ja uudet harrastajat toimintaan mukaan?
4. Miten seurojen talous saadaan tasapainoon?

Liikuntaan aiemmin kohdistuneet tukimuodot

Olympiakomitean selvityksen (2021) mukaan reilusti alle puolet kyselyyn vastanneista seuroista on hakenut ja saanut tukea pandemian aikana. Alla olevassa taulukossa näkyy näiden tukien suhteita toisiinsa.

SEUROJEN 2020 tai 2021 SAAMAT KORONAAN LIITTYVÄT TUET JA AVUSTUKSET (n=809)

Kuva 1. Olympiakomitean seurakyselyn (2021) tuloksia koronatuista ja -avustuksista.

Suhteessa eniten tukia ja avustuksia ovat jakaneet liikunnalle valtio sekä kunnat. Merkittävä osuus kaikista avustusmuodoista on tähän mennessä jaettu ns. kustannustukena, jolloin avustuksen saaja on voinut hakea tukea toteutuneiden kulujen kuten tilavuokrien ja työntekijöiden palkkojen kattamiseksi. Sen lisäksi osa tukimuodoista on mahdollistanut toiminnan ja palveluiden saatavuuden ja uudelleen järjestelyn (esim. etä- ja digiharjoittelu) toteuttamista.

Tällä hetkellä valtakunnallisesti tarkasteltuna on suunnitteilla ja toteutunut jo joitakin sellaisia avustusmuotoja, joiden tavoitteena on edistää toiminnan ja uudenlaisten toimintamuotojen kehittämistä sekä seurojen elpymistä koronaa edeltäneelle tasolle.

Kuvaus kuulemisen toteutuksesta

Kuulemisissa haluttiin saada tietoa helsinkiläisten seurojen tilanteesta sekä siitä, miten mahdollinen korona-avustus tulisi kohdentaa. Kuuleminen päätettiin toteuttaa yksilökuulemisina. Kutsu kuulemiseen lähetettiin erikseen jokaiselle toivotulle taholle. Jokainen kutsuttu taho vastasi pyyntöön hyväksyvästi.

Laajempaa ymmärrystä seuratoiminnan tilanteesta ja tulevaisuuden näkymistä saatiin Suomen Olympiakomitealta. Olympiakomitea on koko pandemian ajan tehnyt aktiivista yhteistyötä lajiliittojen kanssa, joten katsoimme, ettei esimerkiksi suurimpien lajiliittojen kuuleminen erikseen ole tässä tilanteessa tarpeellista. Kuulemistilaisuus Olympiakomitean seuratoiminnan yksikön kanssa järjestettiin 12.8.2021.

Laajempaa alueellista näkökulmaa Etelä-Suomen seuratilanteeseen antoi Etelä-Suomen Liikunta ja Urheilu ry 11.8.2021 käydyssä kuulemisessa. Paikallisymmärrystä tilanteeseen kuultiin helsinkiläisten seurojen edustajista kootulta seuraparlamentilta 10.8.2021 ja 13.8.2021.

Keskeisimmät toimenpidevaihtoehdot ja johtopäätökset kuulemisten ja taustamateriaalin pohjalta

1. Hankkeiden tukeminen

Tausta-aineistoissa sekä kuulemisissa nousi esille, että tulevaisuudessa liikunta- ja seuratoiminnan tulee kyetä kehittymään ja muuntumaan. Erityishuomioita pandemian jälkeen tulisi kiinnittää esimerkiksi sosioekonomisesti heikommassa asemassa oleviin väestöryhmiin sekä uusien toimintamuotojen järjestämiseen. Erilaisten hankkeiden avustaminen nousikin yhdeksi vaihtoehdoksi kuulemisten kautta niiden tulevaisuusorientoituneisuuden takia.

Toisaalta hankkeiden avustaminen sai kuulemisissa myös suhteellisen vahvaa vastustusta osakseen, jota myös tausta-aineisto tukee. Liikuntaseuratoiminta pohjautuu vahvasti vapaaehtoiseen kansalaistoimintaan, ja huoli näiden ihmisten jaksamisesta on tällä hetkellä suuri. Rahkeita uusien ideoiden kehittämiseen tai jopa isompiin kehittämisprojekteihin ei välttämättä ole, kun toimintaa yritetään saada elpymään pitkän kriisin aikana ja sen jälkeen. Tässä tilanteessa on järkevää pohtia, millaisia hankkeita liikunnan saralla on realistista suunnitella ja toteuttaa, jotta niillä olisi mahdollisimman pitkäikäisiä vaikutuksia. Uuden käynnistäminen tässä tilanteessa vie aikaa ja resursseja, joita kaikilla seuroilla ei ole käytettävissään.

Pandemian jatkuessa seurojen toimintaedellytykset ovat kapeat, kun tilanne muuttuu jatkuvalla sykkeellä. Keskeistä seurojen toiminnalle on

harrastamisen ja kokoontumisten sulkujen ja muuttuvien rajoitusten lisäksi ollut myös tilojen käyttöön kohdistuvat rajoitukset, jotka ovat kohdelleet esim. sisä- ja ulkolajiseuroja eri tavoin.

Liikunta- ja seuratoiminta on Helsingissä monitahoista, minkä myötä seurojen toiminnan elvyttämisen ja toiminnan kehittämisen suunnitelmat poikkeavat merkittävästi toisistaan. Myös seurojen toimintaympäristöt ja toiminnan kohderyhmät eroavat merkittävästi. Tämän myötä erilaisten hankkeiden arvioiminen ja arvottaminen suhteessa toisiinsa olisi haastavaa.

2. Kustannusperusteinen tukeminen

Kustannusperustainen tukeminen nousi esille vahvasti yhdessä kuulemistilaisuudessa. Kustannusperusteisessa tukemisessa avustusta voitaisiin myöntää esimerkiksi sellaisten toteutuneiden kulujen kattamiseksi, joiden sopeuttaminen on ollut vaikeaa toiminnan tulevaisuuden ja jatkuvuuden kannalta. Selvitysten mukaan taloudellista ahdinkoa pandemian aikana ovat kokeneet erityisesti ne seurat, joilla on ollut tällaisia kuluja (esim. liikuntatilojen vuokraus yksityiseltä ja päätoimisten työntekijöiden palkat).

Tukimuoto sai kuitenkin kuulemissa myös vastustusta. Tukimuodon koetaan rankaisevan niitä toimijoita, jotka ovat onnistuneet sopeuttamaan toimintaansa. Se ei myöskään huomioi tappioiden tai kulujen suhdetta vahvaan taseeseen tai talouspuskuriin. Tämä avustusmuoto on ollut koronavaikeisiin aikana kuitenkin hyvin yleinen liikunnassa. Toteutuneita kuluja on helppo todentaa ja vertailla.

Selvitysten mukaan pandemia on vahvistanut seurojen polarisoitumista, ja tämän kaltainen avustusmuoto todennäköisesti lisää sitä edelleen. Ne seurat, jotka ovat pystyneet järjestämään toimintaa, saivat lisätukea sen ylläpitämiseksi. Samaan aikaan tässä tukimuodossa kuitenkin unohdetaan ne seurat, jotka ovat joutuneet pysäyttämään toimintansa käytännössä kokonaan, ja joilla ei sen myötä ole syntynyt myöskään samalla tapaa kuluja. Kustannusperusteinen tukeminen ei vastaa esimerkiksi Olympiakomitean selvityksen (2021) tai kuulemisten vahvaa viestiä koko seurakentän elpymisen tukemisen tärkeydestä.

3. Tuen kohdistaminen eniten kärsineille toimijoille

Olympiakomitean (2021), liikuntapalveluiden (2021) sekä kuulemisten perusteella koronapandemia ei ole kohdellut toimijoita ja seuroja samalla

tapaa. Korona on vaikuttanut välillisesti käytännössä kaikkiin seuroihin, mutta kuitenkin hyvin eri tavoin. Osaan lajeista ja toimintamuodoista on kohdistunut muita enemmän negatiivisia vaikutuksia rajoituksista johtuen. Tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden näkökulmasta on siis ymmärrettävää, että tuen kohdistaminen ”eniten kärsineille toimijoille” nousi myös kuulemisessa esiin.

”Eniten kärsineiden toimijoiden tai seurojen” tunnistaminen ei ole kuitenkaan yksinkertainen tehtävä. Esimerkiksi seuran jäsenmäärän pudotus voi johtua kaupungin ratkaisusta poistaa koulujen liikuntasaleja ilta- ja viikonloppukäytöstä terveysturvallisuuden takia, muista rajoitustoimista tai seuran omien toimijoiden vähydestä.

Yksiselitteitä vaikutusketjuja ei siis ole olemassa, mikä haastaa tuen kohdentamista koronapandemiasta kärsineille. Toisaalta tuen kohdistamisella tai painottamisella tällaisille seuroille on vaikuttavuutta myös seuratoiminnan ja kaupungin liikuntatarjonnan tulevaisuuden kannalta.

4. Toiminta-avustustyyppinen tukeminen

Kulttuuri- ja vapaa-aikatoimialan vuosittain jakaman toiminta-avustuksen tarkoituksena on vahvistaa seurojen toimintaa sekä antaa vapaaseen kansalaistoimintaan pohjautuville seuroille itse mahdollisuuden määritellä avustuksen tarkempi suuntaaminen omassa toiminnassa. Seuratoimijoilla on tyypillisesti itsellään vahva ymmärrys toiminnan vahvuuksista ja heikkouksista. Tämänkaltainen avustus siis mahdollistaa esimerkiksi seura- ja toimintaympäristölähtöisen kehittämisen.

Olympiakomitean selvityksen (2021) mukaan koko seurakenttä toimii pandemian seurauksena vajaalla teholla. Laajasti eri toimijoille kohdentuva avustusmuoto siis elvyttäisi muita tukimuotoja laajemmin koko seurakenttää sekä edistäisi laajan lajikirjon säilymistä.

Toiminta-avustuksen kaltainen tukimuoto mahdollistaisi sen, että seuroilla olisi mahdollisuus tiettyjen reunaehtojen valossa käyttää avustusta valitsemallaan tavalla. Tämä mahdollistaisi esimerkiksi lasten matalan kynnyksen toiminnan starttaamista, toimenpiteitä vanhojen harrastajien takaisin saamiseksi tai seuran toiminnan uudelleenkäynnistämistä.

Toisaalta kuulemisissa nousi esiin, että ”kaikille kaikkea” tyyppisen tuen myöntäminen ei tuo välttämättä haluttua vaikuttavuutta. Avustusta saattaisi myös valua suhteessa liikaa sellaisille seuroille, joihin

koronatilanne ei ole juurikaan negatiivisella tavalla vaikuttanut. Tästä syystä jonkinlainen edellisessä kohdassa mainittu ”koronasta taloudellisesti ja toiminnallisesti kärsineiden” –painotus olisi hyvä olla, mikäli avustusta jaettaisiin toiminta-avustuksen kaltaisena tukimuotona.

Janina Kauppinen
erityissuunnittelija

Liikuntaan aktivointi / Kumppanuus- ja kehittämissyksikkö
Helsingin kaupunki / Helsingfors stad / City of Helsinki

+358 40 183 1961
janina.kauppinen@hel.fi

Lähteet:

Helsingin kaupunki. [Liikuntapalveluiden seurakysely avustusta saaneille liikuntaseuroille](#). 2021.

Olympiakomitea, kirj. Pasi Mäenpää & Anni Pollari. Koronapandemian akuutit vaikutukset seurojen toimintaan ja talouteen. 2021.

<https://www.olympiakomitea.fi/uploads/2021/06/6f6e5e82-selvitys-2021-koronapandemian-akuutit-vaikutukset-seurojen-toimintaan-ja-talouteen.pdf>

Valtion liikuntaneuvosto. Koronapandemian akuutit vaikutukset liikuntatoimialaan. 2020. <https://www.liikuntaneuvosto.fi/wp-content/uploads/2020/06/Koronapandemian-akuutit-vaikutukset-liikuntatoimialaan-VLN-2020.pdf>

Helsinki